

Այլ տրանջան եկեղեցականք թէ օր օրի վրայ կրօնական զգացումները կը պաղին ու խտաւորաց թիւը կը պակսին և անհաւատութիւնը յատուկ կեյ թայ սակայն ինչպէս չըլլան քանի որ ասոնց հեղինակը նոյն ինքն դուք էք, ասանց բնաւ ձեր անձին վրայ ցուցնելու եկեղեցւոյ սրբազան հեղինակաց աստուածապաշտութեան օրինակը:

Դիտել պէտք է թէ մեր իններուն կողմէն երբեք յարձակում եղած չէ այլ միշտ անձի պաշտպանութիւն . . .

Նոր Դար Որագիր Թ. 1947. Յունի. 12.

Հետագայ յօդուածոյ մէջ եւս ուշագրութեան արժանի պարբերութիւնք գտնուելով՝ արժան կհամարիմք մեր ընթերցողաց հաղորդել:

ԳԻՏԵԼՈՒ ԿԱՐՕՏ

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ.

Ազգերնիս այսօր պաշտօնապէս երեք բաժանալ է. Հայ, Բողոքական և Աթոլիկ. այս ամենքն ալ ազգաւ, արեամբ, լեզուաւ, պատմութեամբ և հայրենիքով Հայ են, սակայն պաշտօնապէս Հայ մեր մասին կը կոչուի, միւսներն իրենց մէնէ օտար կրօնքին անուամբ կը ճանցուն, ուստի Հայ բողոքական և կաթոլիկ կոչելնիս ետքի երկու մասը Հայ չէ ըսելու նպատակաւ չէ:

Այս երեք բաժանումն ունի իրեն յատուկ եկեղեցականը, սակայն բողոքական և կաթոլիկը Հայ եկեղեցականներուն նման էն զատ՝ ունին նաև միտինար և լատին եկեղեցականներ՝ որք մեր ազգէն չեն . . .

Այս աշխարհիս մէջ այն է միշտ մեծ շահ ընողը՝ որ բազմաթանօթ է. այս ինքն թէ՛ շատերէ ճանչցուած և շատերու ծանօթ:

Յունաց ազգը արևելքի քաղաքական ամեն ինչորոց մէջ մեծ շահ ունեցած է. վասն զի թէ իրենք աշխարհ և թէ աշխարհ իրենք կը ճանչէ:

Իսկ Հայերը երբեք չէ եղած որ արևելքի քաղաքական ինչորոց մէջ շահ մը հանած ըլլան իրենց վասն զի ոչ իրենք աշխարհ կը ճանչէ և ոչ իրենք զաշխարհ կը ճանչեն. քիչ մ'աւելի առաջ երթալով կրնա՞ք ըսել թէ՛ Հայոց այս կղզիացիալ վիճակը զիրենք անդիտութեամբ այնպիսի քաղաքականութեանց կոյր գործիք ըրած է որ վերջէն թէև արթնցած են բայց ինչ օգուտ ժամանակն իր վնասակար գործը տեսած է. այսպիսի դիպքի վերջերս ալ պատահեցան, որոյ պատճառով մեր պաշտօնական մարդոց աշխարհի ծանօթութիւն չունենալն էր:

Ի վաղուց տրտուել մը կը ըսուէր թէ՛ ինչո՞ւ Եւրոպա մեր խօսքը չընէր. սակայն միթէ Եւրոպա՞ պարտական էր լատեր ի ձեռն քրիստոնեայ բնաւ աշխարհիս երեսը թէ քրիստոնեայք պարտական էին ինքզինքնին քրիստոնեայ Եւրոպիոյ ճանչցնել:

Եկաւ հասաւ վերջերս ժամանակը՝ որ հասկնայ Հայը իր պակասութիւնը և հասկցաւ բայց միջնորդ կը պակսէր զինքը ճանչցնելու:

Կաթոլիկ և բողոքական կղերն իր կրօնքովը և ազգային յարաբերութեամբ ծանօթ էր Եւրոպիոյ. ասոնք յարաբերութիւն ունէին Եւրոպիոյ շատ մը եկեղեցականաց, երեսփոխանաց, զրադիտաց և խմբադրաց հետ. ասոնք լաւ ծանօթ էին նաև մեր ամեն վիճակին՝ թէ ընկերական՝ թէ կրօնական՝ թէ սահմանադրական՝ թէ դրական՝ թէ առևտրական՝ թէ արուեստական և թէ երկրագործական, սակայն Եւրոպա չէր գիտեր ասոնց և ոչ մէկը. թէև Եւրոպա հրեանմ Նուպար, Աղաթօն, Օտեան և ասոնց նման քաղաքագէտ Հայերու անունը կ'սէր, սակայն ոչ միայն Եւրոպիոյ ընդհանրութիւնը ասոնց Հայ ըլլալը չէր գիտեր, այլ եթէ գիտար ալ՝ այդ բաւական չէր ազգի մը ընդհանրական հանգամանքը մէկ քանի անհատներէ հետեցնելու, քանի որ սոսկ ազգային գործի մը մէջ ալ չտեսնուեցան ասոնց տաղանդին փայլը այլ սոսկ քաղաքական պաշտօններու մէջ. հապա՞հ՝ զնենք նաև օմանց Հայոց այն վատութիւնը՝ որ իրենց Հայ ըլլալը ճանչցնել ամօթ կը համարէն Եւրոպիոյ առաջը և Գաղղիացի կամ Անգղիացի եմ ըսելով կը պարծէին:

Ահա այս պատճառներով Հայուն անունը անձանթ մնացած էր Եւրոպիոյ առաջը և քաղաքական նշանակութիւն մը առած չէ՝ քաղաքակրթեալ աշխարհին համակրանաց արժանի իր բոլոր հանգամանքներովը:

Արդ այս պակասը լեցուցին մենէ ծանր նախատինք կրող միտմտաբար մինչդեռ կաթողիկէ կղերը իր արդէն ունեցած բոլոր յարարերով թեմայիւրը նաեւ յօգուտ ազգին գործ մը չըբաւ Եւրոպիոյ հասարակաց կարծեաց առաջը, այլ անհարկն լրացուցին պահից և դեռ կպահէ:

Մեզ պէտք չէ բնութեւ թէ մինչդեռ շահ ունի իր ծանօթացնելու և միւսը իր լուծութեանը մէջ, ալ մեզ պէտք եղածը իրողութիւնն է և մեր տեսած շահն է որուն համար շնորհակալ ըլլալու ենք անոր՝ որ մեզ շահեցուց և մեզ աշխարհի ճանչցնելու միջնորդ եղաւ իսկ դժգոհ անկէ՝ որ կարողութիւն ունենալով ազգին շահեցնելուն՝ իր լուծեամբը այդ շահը յառաջ չբերաւ:

Պէտք չէ մոռնալ թէ՛ մեր ակնարկած շահը սոսկ բարոյական է, հասարակաց կարծեաց առջև վատկուած շահն է:

Ասկէ 10 — 20 տարի առաջ կարծէք կար ազգին վերին դասու. ոմանց մէջ թէ՛ Եւրոպիոյ համակրանաց արժանի ըլլալու համար և անոր պաշտպանութեանը արժանանալու համար Եւրոպական կրօնք մը ընդունելու է, այսինքն բողոքական կամ կաթողիկէ ըլլալու է, ասով կը յորդորէին պարզամիտները կրօնափոխութեան գիմար. խեղճերը չէին գիտեր թէ քաղաքականութեան մը համար կրօնք փոխող մարդը՝ քաղաքակրթութեան առաջը հետք մը աւելի նուազուած ցած էր, այսպիսեաց դէմ միշտ կրսէինք թէ Եւրոպիոյ համարումը վաղեմէ համար՝ կաթողիկէ կամ բողոքական ըլլալ պէտք չէ, մարդ ըլլալ պէտք է մարդ բարոյական, մարդ ուսեալ և մարդ քաղաքակրթ. այս հանգամանքները թէ որ ունի՞ հոգ չէ որ քրիստոնեայ ալ եղած չըլլատ. որք Եւրոպիոյ մէջ մենէ շատ աւելի յարդ ունին իրենց հոն բռնած բարձր գրից շնորհիւ:

Եւրոպա իր կրօնքը կը պաշտէ և իրմէ դուրս ամեն կրօնք կը յարդէ. Հայոց ալ սկզբունքը այս

է այսօր շնորհիւ ազատ տպագրութեան և ազգային սահմանադրութեան. այսպէս պէտք է շարունակել նաեւ ասկից վերջը. հաստատամիտ իր կրօնքին վրայ մանաւանդ անբաժան իր ազգային եկեղեցիէն՝ յարգելով աշխարհիս բոլոր կրօնքներն. կրօնք նախատելը կրթեալ մարդու գործ չէ, վայրենիի գործ է. վայրենին ինչ կրօնքէ ալ որ դատմամբ ըլլայ՝ համակրութիւն չկրնար ստանալ քաղաքակրթութենէն. մանաւանդ թէ քաղաքականութեան մը և կամ շահու մը համար կրօնք փոխողը վայրենիէն ալ ցած է. զի համոզումը ծախող մէկն է այն՝ որ նախախնամութեան իրեն ազատութեանը յանձնուած ազատ պարզեւր ածուրդի է դրեր շատ տուողին վաճառկու:

Աւստի կ'վիջացնենք խօսքերն իսկ իրենցով այն սկզբունքը թէ՛ պէտք չէ որ և է շահով փոխանակել մեր կրօնքը. պէտք է հաստատամիտ և անբաժան կենալ մեր ազգային եկեղեցւոյն վրայ, պաշտել մեր սուրբ և անարատ կրօնքը. պաշտել մեր սուրբ և անարատ ազգութիւնը՝ յարգելով հանդերձ բոլոր միւս ազգութիւններն ու կրօնքներն և շնորհակալ ըլլալով ամեն անոնց՝ որք մեր ազգը աշխարհի ճանչցնելու չղանդաղեցան:

Նոր դար, Թ. 1944.

